

Suomen paras maisemahanke-kilpailun ehdotus:

Yhteistyön herkullinen hedelmä: PUOTILAN TILAN LAIDUNNUSMALLI

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry
Egentliga Finlands kulturmärksförening rf

Sisältö

TIIVISTELMÄ.....	3
PUOTILAN TILAN ESITTELY.....	4
LAVASTEET	8
PÄÄNÄYTTÉLIJÄT	9
NÄYTELMÄ ALKAA	10
NÄYTTÄMÖ LAAJENEE	10
KATSOMO	11
BIODIVERSITEETTIVAIKUTUKSET	12
VESIENSUOJELUVAIKUTUKSET	13
MONET ERI HYÖDYT	14
ESIMERKKINÄ TOIMIMINEN	15
APLODIT	16
LÄHTEET	17

Yhteystiedot:

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry. / Eija Hagelberg

Takalantie 4, 25250 Märynummi

www.vsperinnemaisemat.net

teksti ja kuvat: Eija Hagelberg ja Iiro Ikonen

Syyskuu 2008

TIIVISTELMÄ

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry. esittää ”Suomen paras maisemahanke”-kilpailuun **Puotilan tilan maisemanhoitoratkaisuja** esimerkkinä hyvästä maisemanhoitoprojektista.

Puotilan tila sijaitsee Halikon kirkonkylässä, Halikonjoen valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ytimessä. Tila on vanha yksinäistila, ja sen alueella on löydetty laaja rautakautinen asuinpaikka ja ainakin neljä rautakauteen liittyvää kuppikalliota. Nykyisillä laidunalueilla sijaitsee Suomen suurin tiedossa oleva uhrikivikokonaisuus. Lypsykarjan pitäminen lopetettiin tilalla 1970-luvun lopulla, jonka jälkeen laajat jokivarsiniityt ja hakamaat ovat olleet hyödyntämättä, ja niityt ovat rehevöityneet ja pusikoituneet. Tilalla harjoitettiin sikojen jalostusta 1990-luvun loppupuolelle asti.

2000-luvun taitteessa tilan isäntä Mauri Olavi Tavasti alkoi haaveilla laidunnuksen uudelleen aloittamisesta jokivarsiniityillä. Useiden maisemanhoitoprojektien yhteistyöllä ja virkamiesten sekä asiantuntijoiden tuella laidunnus voitiin aloittaa vuoden 2004 kesällä. Laidunnuksen piirissä on tällä hetkellä noin 45 hehtaaria luonnonlaitumia ja suojavyyhykkeitä. Laidunalueet sijaitsevat maisemassa näkyvällä paikalla ja laiduntavista eläimistä pääsevät iloitsemaan kirkonkylän asukkaan ja maanteiden käyttäjät. Laiduneläimet ovat emolehmätuotannossa olevia hereford-nautoja naapurikunnan Perttelin Inkeren kartanosta. Kartanon emolehmät laiduntavat luonnonlaitumia eri puolilla Salon seutua, ja eläimistä saatavaa lihaa voidaan kutsua ns. niittylihaksi. Puotilan tilan laidunnusmallissa on yhdistetty vesiensuojelu-, biodiversiteetti- ja maisemanäkökulmat. Malli perustuu eri osapuolten väliseen yhteistyöhön. Tätä aluetta ja mallia on käytetty esimerkkeinä monilla muilla alueilla. Isäntä esittelee aluetta mielellään, ja kaikki ryhmät päiväkotilapsista maataloustutkijoihin ovat aina tervetulleita katsomaan näitä laitumia.

PUOTILAN TILAN ESITTELY

Puotilan yksinäistila sijaitsee Kihistenmäellä Kuninkaantien eli Suuren Rantatien varrella vain noin 1 km Halikon keskiaikaisesta kirkosta länteen. Puotilan alueella on tehty useita arkeologisia kaivauksia, mm. yleisökaivaukset 10 vuotta sitten. Tilan alueelta on tehty runsaasti rautakautisia löytöjä, sekä irtolöytöjä että asuinpaikkoja ja uhrikiviä. Puotilan tila on mainittu ensimmäisen kerran historiankirjoissa vuonna 1456. Tila on ollut saman suvun omistuksessa vuodesta 1904 lähtien. Nykyinen isäntä, kutsumanimeltä Olli, virallisesti Mauri Olavi Tavasti, on 62-vuotias eläkkeellä oleva maanviljelijä. Hänen tyttärensä Lotta Vienonen on nykyinen tilan maatalousyrittäjä.

Tilan päärakennuksen vanhimman osan rakennusaika ei ole tiedossa, mutta laajennusosa on tehty vuonna 1894. Keltainen komea rakennus sijaitsee maisemallisesti hiukan piilossa, mutta sieltä näkee silti Salon Uskelan kirkolle asti. Maisemat ovat upeat. Halikonjoen valtakunnallisestikin arvokas maisema avautuu tilan ympärillä, niin etelään kuin pohjoiseen Halikonjokea mukailten. Tilan naapureita on mm. Lampolan tila, jonka alueelta on myös löydetty rautakautisia koruja. Kalevala-koruina tunnettu Lampola-sarjan malli on löytynyt näistä maisemista.

Vasemmalla Olli Tavasti ja työharjoittelija Janne Lindroos korjaamassa aitaa vanhan tammen ympärillä. Yllä lähikuvassa tilan isäntä Olli Tavasti.

MAISEMANHOITOALUEEN ESITTELY

Puotilan tilan laiduntamalla hoidettu alue sijaitsee Halikonjoen valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen keskellä. Hoitoalue käsittää päärakennuksen läheisyydessä sijaitsevat lehtipuuvaltaiset hakamaat sekä tilan omistamat ja vuokraamat jokivarsiniityt sekä niihin liittyvät suojavyöhykkeet Halikonjoen rannassa kirkonkylää vastapäätä.

Alueesta noin 47 % on luonnonlaitumia ja 53 % suojavyöhykkeitä. Tilan päärakennuksen läheiset luonnonlaitumet ovat pääasiassa hakamaita, joissa kasvaa komeita tammia ja muita jaloja lehtipuita. Jokivarressa luonnonlaitumet ovat tuoreita avoimia jokivarsiniittyjä, paikoitellen niillä kasvaa puita ja pensaita pieninä ryhminä. Nämä jokivarsiniityt ovat säilyneet luonnonniittyinä, koska ne ovat olleet liian jyrkkiä viljeltäväksi etenkin traktorien aikakaudella. Jokivarsiniittyjä esiintyy alueella niin pirstaleisesti, että niiden laiduntaminen yksin olisi ollut mahdotonta. Yhteistyössä eri asiantuntijoiden ja virkamiesten kanssa kehitettiin ratkaisu, jossa suojavyöhykkeitä alettiin laiduntaa samassa kokonaisuudessa luonnonniittyjen kanssa.

Osa jokivarsiniityistä on vielä säästynyt rehevöitymiseltä, ja erityisesti kuivimmilta ja jyrkimmiltä paahderinteiltä voi löytää huomionarvoisia perinnebiotooppien kasvilajeja: maarianverijuurta, ahdekauraa, sikoangervoa, mäkikauraa, syylälinnunhernettä, keltamaitetta, kevätesikkoa, mäkivirvilää ja kangasajuruohoa. Alueella kasvaa pieninä aloina myös hirssisaraa, litteänurmikkaa ja iharuusua. Ranta-alueilla kasvaa keväisin myös mukulaleinikkiä. Vuoden 1998 kartoituksissa on alueelta löytynyt myös ruoholaukkaa, kah-taissaraa, ketopiiphoa ja hietalemmikkiä. Viimeisin kartoitus on vuodelta 2003, jolloin tehtiin hoitosuunnitelma maatalouden ympäristötuen erityistukea varten. Hakamaiden erityispiirteinä on jalojen lehtipuiden suuri lukumäärä. Erityisesti tammia kasvaa runsaasti tilan mailla. Suurin niistä sijaitsee suoraan päärakennuksesta itään. Tämä komea puu on aidattu pois karjanlaitumesta, jotteivät naudat hieroisi itseään sen viidensadan vuoden ikäistä runkoa vasten.

Aluetta on laidunnettu säännöllisesti vuosittain kesästä 2004 lähtien. Nautakarja on kerännyt ravinteita ahkerasti jokivarren niityiltä ja suojavyöhykkeiltä.

Alueen linnustosta ei ole tehty kartoitusta, mutta isännän mukaan muutokset ovat selviä: kottaraiset, pääskyt ja muut laidunnuksesta hyötyvät lajit ovat lisääntyneet aivan viime vuosina. Niiden määrä aikoinaan väheni laidunnuksen loputtua 1970-luvun lopulla. Loppukesällä 2008 viihtyi laitumien yllä useiden viikkojen ajan kaksi tuulihaukkaa, ennen kuin taas jatkoivat muuttomatkansa. Myös sammakoiden määrä on isännän mukaan kasvanut silminnähden.

Kartta alueesta: Sinisellä merkityt ovat suojavyöhykkeitä, vihreällä merkityt luonnonlaitumia eli lumo-erityistukea saava alue.

Lähde: karttapaikka.fi.

KÄSIKIRJOITUS

Puotilan tilan laidunnuksen aloittaminen on pitkä tarina. Isäntä Olli Tavasti haaveili, että rannat ja hakamaat tulisivat uudelleen laidunnukseen. Isännän idea alkoi edetä kohti konkretiaa, kun Halikonjoella tehtiin pilottiluontoinen luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma vuonna 2002 (Leena Lehtomaa & Anni Karhunen). Suunnitelmassa todettiin, että alueet soveltuisivat erinomaisesti laidunnukseen. Isäntä sai selville haastatteleamalla mm. TE-keskuksen maaseutuosaston että Lounais-Suomen ympäristökeskuksen virkamiehiä, että luonnon monimuotoisuus-sopimus laidunnukseen on mahdollista ko. alueella. Jossain yhteydessä Tavasti kertoi asiasta tutulle karjankasvattajalle Henrik Jensenille, ja yhdessä miehet alkoivat kehittää ideaa, että Jensenin hereford-karja voisi tulla aluetta hoitamaan.

Alkoi pitkä ja haastava projekti, jonka tavoitteena oli saada erityistukea laidunnukseen ja aloittaa itse maisemanhoitotyö. Tässä kohtaa mukaan tuli Salon kaupungin Vihreä laakso-hankkeen maisemanhoidonsuunnittelija Eija Hagelberg, joka auttoi palapelin koakoamisessa. Palapelin tekoon haasteita toi mm. se, että Puotilan tilan maiden välissä jokivarressa oli muiden omistuksessa olevia maita. Näistä alueista keskusteltiin maanomistajien kanssa, ja suuresta osasta tehtiin vuokrasopimukset ja alueet otettiin mukaan laidunnussuunnitelmaan. Mm. Halikon kunnalla oli omistuksessa alueita jokirannassa. Asiasta keskusteltiin mm. kunnan teknisen johtajan ja ympäristösihteerin kanssa, ja molemmat näkivät laidunnuksen aloittamisen kirkonkylässä positiivisena asiana ja ai-noana kunnollisena jokivarren hoitomuotona.

Varsinaisen hoitosuunnitelman laati Lounais-Suomen ympäristökeskuksen suunnittelija Ritva Kemppainen projektista ”Saariston perinnemaisemat” (Interreg IIIA -saaristo). Kemppainen teki kuvio- ja lohkokohtaisen suunnitelman yhteistyössä Tavastin ja Jensenin kanssa. Tarkoituksena oli tehdä sellainen laidunnussuunnitelma, joka olisi realistinen toteuttaa käytännössä, ja josta tulisi mahdollisimman mittava hyöty myös luonnon monimuotoisuudelle ja vesiensuojelulle.

”Luonnon monimuotoisuuden edistäminen” -erityistuen hakemuksen jätti Varsinais-Suomen TE-keskukseen 31.5.2003 Henrik Jensen luonnonlaitumien osalta. Suoja-vyöhykkeet olivat jo tuen piirissä tätä ennen.

Seuraavaksi joukkoon liittyi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen Maisemajuna-hanke. Projektikoordinaattori Iiro Ikonen osallistui suunnitteluun, kun tarvittiin aidan rakentajia. Maisemajuna oli EAKR-hanke, jossa työllistettiin noin 10 henkilöä maisemanhoitotöihin eri puolilla Salon seutua. Lisäksi projekti työllisti lukuisia harjoittelijoita mm. Parraisten kalatalous- ja ympäristöinstituutin luonnonhoitolinjalta. Hankkeessa peruskun-

nostettiin yhteensä noin 300 hehtaaria perinnemaisemia. Puotilan laitumet olivat yksi projektin keskeisimpiä työmaita.

LAVASTEET

Kun tukiasiat oli saatu järjestykseen, voitiin siirtyä konkreettisiin toimiin. Aitojen rakennusurakka aloitettiin Maisemajunan työntekijöiden sekä Puotilan tilan työmiehen ja isännän voimin. Alueen erityistukisuunnitelmissa jo sanottiin, että aitojen rakentamisesta vastaa Maisemajuna-projekti, joten rakentamistyöhön ei tukea haettu.

Aitojen rakentaminen alkoi syksyllä 2003. Maisemajunaan palkatut Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin työntekijät Roine Larsson, Marja-Riitta Nikkanen ja Veikko Kauppinen osallistuivat työhön monien viikkojen ajan. Rakennettavaa aitalinjaa oli yhteensä noin 10 kilometriä ja vesijohtoa vedettiin noin 4 kilometriä.

Aita tehtiin puutolpista ja paksusta rautalangasta. Koska osa laitumista oli suojavyöhykeitä, oli aitalinjan vetäminen näiltä osin helppoa tasaisella pellon reunalla. Mutta painoitellen aitalolppia piti kantaa hankalassa maastossa jyrkillä kuoppaisilla rinteillä pitkiäkin matkoja. Rantaan aitaa ei laitettu, koska Halikonjoen rantatöyräät ovat hyvin jyrkät, ja arveltiin, etteivät naudat jokeen vapaaehtoisesti hyppäisi. Eivätkä ole hypänneetkään.

Hakamailla tuli tehdä runsaasti peruskunnostuksena raivaustöitä, koska alueet olivat voimakkaasti umpeenkasvaneet. Joiltakin alueilta kaadettiin jopa korkeita täysikasvuisia kuusia. Osa puustosta meni sahalle ja osa haketettiin ja käytettiin bioenergiana.

Aluetta ei suinkaan aidattu yhteen laitumeen, vaan se koostuu useista laidunlohkoista. Halikon läntinen ohikulkutie rikkoo rannassa laitumet, joten tie toimii automaattisesti yhtenä rajana, vaikka naudat voidaankin helposti kuljettaa sillan alitse. Kun laidunnus alkoi kesällä 2004, oli käsikirjoitus jo valmis ja varsinainen maisemanhoitotyö eli laidunnus saattoi alkaa. Myöhemmin on asiantuntijoiden apua kuitenkin tarvittu mm. aitojen korjaukseen, alueiden laajentamiseen ja tukisopimusten uusimiseen. Koska maisemaprojekteja ei aivan viime vuosina ole ollut seudulla käytössä, on yksityistä maisemanhoidon neuvojaa Eriika Lundströmiä käytetty suunnittelijana.

PÄÄNÄYTTELIJÄT

Tuotantoeläimiä ei Puotilan tilalla ollut laidunnuksen aloittamisen aikaan. Tilan vanhasa sikalassa toimi vuosina 2003-2007 hevostalli Sannan talli, ja hevoset sekä ponit laidunsivat jo ennen tukikauden alkamista joitakin laitumia ja reunavyöhykkeitä tilan maille. Koska pelkillä hevosilla ei koko alueen hoito olisi voinut onnistua, tarvittiin muita ratkaisuja.

Perttelin kunnassa Inkeren kartanossa emolehmiä kasvattava Henrik Jensen alkoi kiinnostua mahdollisuudesta tuoda yksi emolehmälauma sonnin kanssa Puotilan laitumille. Sovittiin, että Tavasti huolehtisi aidoista ja eläinten valvonnasta. Näin Jensen saisi vähän enemmän aikaa muille töille, kun yksi lauma olisi koko kesän ajan luotettavissa kässissä. Inkeren kartanossa on tehty viime vuosina navetan laajennustöitä, sillä tilalla on entistä enemmän satsattu emolehmätuotantoon. Syksyllä 2008 Inkeren kartanossa on noin 120 emolehmää.

Pieni osa tilan teuraseläimistä myydään teurastamoille. Yhä suurempi osa myydään suoraan tilalta. Suoramyyntin kautta myytävät eläimet teurastetaan Paimion teurastamolla 40 kilometrin päässä. Ruhot tuodaan Saloon Galtman Oy:lle, joka riiputtaa, leikkaa ja pakkaa lihat. Lihat myydään n. 15-30 kg:n pakkauksissa ”pihviboxeina”. Vakiintunut asiakaskunta haluaa ostaa lähellä tuotettua ensiluokkaista pihvilihaa. Lisukkeena saadaan hoidettu maisema. Viime vuosina mm. Ruotsissa on tehty tutkimuksia luonnonlaitumilla laiduntaneiden eläinten lihan laadusta ja ominaisuuksista. Tutkimusten mukaan näiden eläinten liha sisältää enemmän terveellisiä Omega 3+ rasvahappoja kuin pelkällä nurmiheinällä ruokitut eläimet. Liha myös monien testien mukaan maistuu paremmalta. Ja se onkin ymmärrettävää, sillä sisältäähän luonnonniittyjen tarjoama ruokavalio monipuolisia yrttejä laidasta laitaan. Niittyliha on lähes riistalihaa.

Emolehmätuotannossa on hyvin tyypillistä hyödyntää luonnonlaitumia. Rauhalliset ”äitiyslomalla” olevat lehmät eivät juuri karkaile. Yksi sonni laitumella takaa sen, että vasi-koita syntyy myös seuraavana keväänä. Emolehmätuotanto on Suomessa kasvusuunnassa, ja siitä löytynee myös perinnebiotooppien tulevaisuuden turva. On vain osattava rakentaa riittävän laajoja laidunkokonaisuuksia, sillä yksi emolehmälauma tarvitsee keskimäärin vähintään 10 hehtaarin kokoisen laitumen kesäksi.

NÄYTELMÄ ALKAA

Kesäkuun alussa 2004 koitti pitkään odotettu päivä, kun karjankuljetusauto toi Inkeren kartanosta Puotilaan 12 hiehoa sekä 14 emolehmää vasikoineen sekä Patentti-sonnin. Lauma laidunsi ensimmäisenä tasaista suojavyöhykelaidunta, jotta sonnin astutusurakka tapahtuisi turvallisesti tasaisella pohjalla. Kun heinä laitumella alkoi loppua, siirrettiin koko lauma toiselle lohkolle, myöhemmin kolmannelle ja sitten neljännelle. Lauma ehdittiin käyttää kaikilla laidunlohkoilla kahteen kertaan kesän aikana. Samoin on suurin piirtein toimittu muinakin vuosina.

Kesällä 2008 on laiduntava karja Halikon kirkonkylässä jo kaikille tuttu näky. Tänä kesänä laitumilla on kirmannut 43 eläintä, laumaan kuuluvat emolehmät vasikoineen Valtteri-sonnin toimiessa joukon suurimpana ja vahvimpana. Vanhin lehmä on siitä huolimatta joukon johtaja. Monet kirkonkylän asukkaat tarkastavat huvikseen päivittäin, missä eläimet milloinkin ovat. Nykyihmiset, joille karja ei enää ole niinkään tuttu asia, voivat nyt tarkkailla eläinten vuorokauden rytmejä: milloin syödään, milloin maataan ja märehditään, milloin siirrytään paikasta toiseen.

Kunnan ympäristösihteeri Pirjo Uusitalon mukaan ei ole tullut vielä yhtään valitusta kärpäsistä tai eläinten hajusta tai liikaa ääntä pitävistä eläimistä, vaikka sitäkin vähän pelättiin, kun hommaan ryhdyttiin.

NÄYTTÄMÖ LAAJENEE

Nälkä kasvaa syödessä. Tavasti alkoi pian suunnitella uusien alueiden ottamista mukaan laidunnukseen. Uusilla alueilla voitaisiin helpottaa eläinten siirtämistä, kasvattaa lauman kokoa ja samalla saada enemmän ravinteita talteen valumasta pelloilta jokeen. Maisemasuunnittelija Eriika Lundström teki suunnitelmat ja suojavyöhykesopimusta haettiin vuonna 2005. Lumo-alueille haettiin jatkoksi uusi 5-vuotinen erityistuki kevään 2008 haussa.

Tällä hetkellä suojavyöhykkeitä on yhteensä 24 hehtaaria, luonnonlaitumia on 21 hehtaaria. Laajennuksien myötä kirkonkylän asukkaat voivat entistä useammin nähdä naudat laitumella, sillä lisäosat sijaitsevat näkyvällä ja maisemallisesti hienolla paikalla aivan kirkonkylän kohdalla. Myös moottoritielle ja Auraan johtavalta maantieltä on tälle paikalle hienot näkymät.

KATSOMO

Puotilan laitumet ovat Halikon kirkonkylän kauneinta maisemaa. Halikon kunnassa asuu noin 8 500 asukasta, mutta laidunalueen läpi kulkee päivittäin suuri määrä teiden käyttäjiä. Laitumet halkaiseva läntinen ohikulkutie johtaa liikenteen Helsinki-Turku-moottoritieltä Salon ja Hangon suuntaan, ja kaikki Salosta pohjoiseen Auran suuntaan menevä liikenne kulkee myös laidunkokonaisuuden halki. Monet eurooppalaiset matkailijat kysyvät Suomessa, että missä ovat laiduneläimet? Tällä paikalla tuota kysymystä ei tarvitse esittää!

Puotilan laitumia pääsee katsomaan todella läheltä, kun kävelee Halikon kirkonkylässä joen vastarannalle paikallisessa Alma-projektissa ”Halikonjoen ja Uskelanjoen patikkapolut” perustettua patikkapolkua pitkin. Polku lähtee Kuninkaantien museosillalta ja kulkee aina uudelle ohikulkutielle asti. Haketettu polku kulkee rannassa, ja siitä on tullut suosittu ulkoilureitti kirkonkylän asukkaille. Polku ja kauniit laidunnetut maisemat ovat tehneet joen varteen tulemisen asukkaille helpoksi ja houkuttelevaksi. Moni onkin sanonut: *”en ole täällä koskaan ennen ollut, onpa uskomattoman kaunista!”*.

Lehmät märehtimistäuolla. Taustalla näkyy Halikon keskiaikainen harmaakivikirkko ja sen hautausmaan laajennustyöt.

BIODIVERSITEETTIVAIKUTUKSET

Perinnebiotooppien hoidossa tähdätään siihen, että luonnon monimuotoisuus hyötyisi tehdyistä toimenpiteistä, eli useimmiten niitosta ja laidunnuksesta. Puotilan laidunpainetta on tarkkailtu koko ajan, ja eläimet ovat laiduntaneet rotaatiolaidunnuksella kaikkia lohkoja, laidunnus ei siis ole ollut jatkuvaa. Rotaatiolaidunnus on usein parempi vaihtoehto luonnon monimuotoisuuden kannalta kuin jatkuva laidunnus.

Silmämääräisesti havaittuna vaikutukset ovat ilmiselvät: rehevien ja korkeiden kasvilajien määrä on vähentynyt selvästi ja matalammat kasvit menestyvät paremmin luonnonlaitumilla. Erityisesti kuivahkojen paisterinteiden ympäristössä muutokset ovat nähtävissä, ja huomionarvoiset kasvilajit kukoistavat.

Linnustossa näkyy positiivisia muutoksia: kottaraisten ja haarapääskyjen määrä on selvästi kasvanut. Peltopyy, ruisräökkä ja uuttukyyhky elävät ja todennäköisesti pesivät alueella, ja erityisen ilahduttavaa on ollut seurata tuulihaukkojen myyrämetsästystä syyskesällä 2008. Tuulihaukalle asennetaan vielä kaksi pönttöä ennen seuraavaa pesintäkautta.

Ruisräökkä lentää myös Puotilan laitumilla.

Puotilan laitumet sijaitsevat uhanalaisen päiväperhosen, pikkuapollon, elinympäristöstä noin 2 kilometrin päässä. Yksi mahdollinen pikkuapollohavainto on Puotilankin alueelta parin vuoden takaa. Pikkuapollot hyötyvät puoliavoimesta mosaiikkimaisesta maisemarakenteesta ja ne juovat mettä avoimien perinnemaisemaniittyjen kukista. Laji voi mahdollisesti levitä pysyvästikin hoidetulle Puotilan alueelle, etenkin jos hoidettujen perinnemaisemien verkosto lähialueella laajenee.

VESIENSUOJELUVAIKUTUKSET

Vesistöjen reunoilla sijaitseville pelloille on jo vuodesta 1995 lähtien voinut hakea suojavaöhyketukea, jonka tarkoituksena on vähentää ravinteiden pintavalunta pelloilta vesistöihin ja lopulta Itämereen. Nykyisin suojavaöhykkeitä voidaan hoitaa joko laiduntamalla tai niittämällä ja keräämällä niittoaines pois alueelta. Laiduntaminen ei sovi tulvaherkkien suojavaöhykkeiden hoitomuodoksi, mutta näillä rinnepelloilla se on mahdollista.

Puotilan laitumilla halutaan pitää huolta suojavaöhykkeiden hyvästä kunnosta ja ravinteita keräävästä vaikutuksesta. Eläinten juomapisteen siirtäminen riittävän usein sekä laidunpaineen tarkkailu tuottavat suojavaöhykkeillä lisätyötä. Jos juomapistettä pidetään koko ajan samassa paikassa, talleantuu sen lähiympäristö savelle, eikä ravinteita enää saada talteen, vaan päinvastoin ravinteita vapautuu entistä enemmän. Laidunpaineen tarkkailu on muutakin kuin heinän pituuden mittaamista: eläinmäärän valinta keväällä, säiden jatkuva tarkkailu ja laitumien vaihtovälien suunnittelu ovat sellaista maisemanhoitotyötä, joka ei näy ulospäin. Koska vuosien välillä on suuriakin eroja, ei aina voidakaan onnistua täydellisesti. Etukäteen on vaikeaa arvioida, tuleeko runsassateinen vai kuiva kesä. Jos on lämmintä ja sateista, laitumet tuottavat ravintoa paljon enemmän kuin kuivana kesänä. Myös kokemus tuo lisää tietoa. Yhtenä syksynä eläimiä pidettiin suojavaöhykkeellä hyvän sään jatkuessa aina marraskuun alkuun asti. Tästä olikin seurauksena, että laidun tuotti seuraavana kesänä varsin huonosti heinää. Virheistä on opittu, ja tietoa on pyritty levittämään myös suunnittelijoille ja muille tiloille, joissa aloitellaan samantyyppisiä laidunjärjestelyjä.

Laidunnettu suojavaöhyke erottuu maisemassa heleän vihreänä vielä ruska-aikaankin.

MONET ERI HYÖDYT

Puotilan laidunnuksen uudelleen aloittaminen on parantanut alueen maisemakuvaa, biodiversiteettiä ja vesiensuojelua. Muitakin vaikutuksia on, laidunnus tarjoaa ekosysteempipalveluja: Kauniista maisemasta ja eläinten näkemisestä ilahtuu päivittäin moni työhön, kouluun ja päiväkotiin kiirehtivä ohikulkija. Laidunnus ylläpitää myös perinteistä maataloutta, joten hoitotöillä voidaan katsoa olevan myös arvoa kulttuuriperinnön vaalimisessa - vaikka enää ei olekaan lypsylehmiä eikä riukuaitoja. Laidunten rakentaminen ja raivaustyöt ovat myös työllistäneet ihmisiä ympäristönhoitoalalla. Laitumet tarjoavat puhdasta lähiruokaa, sillä näiden eläinten lihaa voi ostaa suoraan tuottajalta. Pihvipaketin lihan alkuperä voidaan jäljittää laidunten tarkkuudella. Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistyksen nettisivuilta www.vsperrinnemaisemat.net löytyy lista niitilyhän tuottajista, mukana Inkeren kartano.

Puotilan tilan laitumet ovat vuonna 2005 päässeet Salon seudun matkailuesitteeseenkin, mikä kiellii siitä, että kulttuurimaiseman hoidolla voidaan edistää myös matkailua. Vastaavia maisema-alueita voitaisiin nykyistä tehokkaammin hyödyntää matkailussa ja alueiden positiivisen mielikuvan rakentamisessa.

Luonnonlaitumilla naudat voivat käyttäytyä lajille tyypillisellä luonnollisella tavalla. Naudat ovat laumaeläimiä, ja laajalla vaihtelevalla laitumella ne voivat helposti valita itselleen mieluisan paikan. Tuulinen paikka kun kärpäset kiusaavat, suojaista poukama myrskytuulella ja puiden varjoon nahkaa hieromaan helteellä. Laumassa eläimet voivat vapaasti muodostaa oman hierarkkisen järjestyksensä, jolloin kaikilla eläimillä on lopulta luonnollinen olotila. Kun lisätään vielä pihattonavetan ja lopuksi teurastamon läheinen sijainti, voidaan puhua eläinten todellisesta hyvinvoinnista.

"Me ollaan sankareita kaikki kun oikein silmiin katsotaan."

Kestävän kehityksen näkökulmasta on suositeltavampaa syödä lihaa lähellä kasvaneesta eläimestä, joka on käyttänyt ravinnokseen luonnonkasvillisuutta, jota ei muuten voida hyödyntää. Pelloilla kasvatettu ja lannoitettu heinä vaatii energiaa kasvuun, luonnonlaitumet eivät. Samalla luonnon monimuotoisuusarvot kohoavat ja saadaan ravinteita talteen. Kun vasikat kasvavat, ne tarvitsevat paljon ravintoa. Luonnonlaidunten tuotto ei vain aina tahdo riittää niiden kasvuun, koska tuotantoeläiminä niiden tulee olla tietyn painoisia kun ne viedään teuraaksi.

ESIMERKKINÄ TOIMIMINEN

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ei olisi valinnut Puotilan tilaa maisemanhoitokilpailuun, ellei se niin esimerkillisesti olisi näiden vuosien aikana toiminut mallina monille muille tiloille ja tapauksille. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen vesiensuojeluosastolla ollaan Puotilan malliin oltu erittäin tyytyväisiä. Ylitarkastaja Mikko Jaakkola on ollut mukana laidunnuksen suunnittelusta alusta lähtien ja on läheltä seurannut hankkeen etenemistä. Hän on tyytyväinen tilanteeseen. Samaa suojavyöhykkeiden ja luonnonlaidunten yhteismallia laidunnuksessa on Jaakkola kollegoineen suositellut monissa tilaisuuksissa ja monilla tilakäynneillä eripuolilla Varsinais-Suomea ja Satakuntaa. Varsinais-Suomessa asiasta puhutaan jo epävirallisen virallisesti nimellä ”Tavastin malli”.

Laidunkokonaisuus on toiminut esimerkkinä ja mallina myös aivan lähialueiden laitumillekin. Kun ihmiset näkevät, että laidunnus toimii onnistuneesti vuodesta toiseen, uskaltaavat varmasti monet viedä esim. omia hevosiaan helpommin notkoihin laiduntamaan. Puotilan tilan läheisyydessä on uusia hevoslaitumia perustettu viime vuosina ilahduttavan paljon.

E erityisen hienoksi tilanteen tekee se, että tilan isäntä on suhtautunut mallina olemiseen erittäin positiivisesti. Suojavyöhykkeiden ja luonnonlaidunten yhteishoitoa voi kuka tahansa nähdä tieltä ja kirkonkylästä käsin, mutta myös tilavierailut järjestyvät aina.

”Tavastin mallia” ovat käyneet katsomassa mm. pohjoismaisen maatalouden tutkijoiden yhdistyksen jäseniä sekä muita kansainvälisiä asiantuntijaryhmiä. Myös Varsinais-Suomessa järjestettyjen valtakunnallisten kulttuurimaisematapahtumien ja vesiensuojeluseminaarien yhteydessä yleensä käydään Puotilan tilan laitumia katsomassa.

APLODIT

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry. haluaa nostaa esille Puotilan tilan laidunnuksen erittäin hyvin onnistuneena maisemahankkeena. Kyseessä on paikallinen onnistunut hankemalli, joka on helposti kopioitavissa muille alueille.

Kaikki lähti liikkeelle maanomistajan halusta palauttaa oma kaunis lapsuuden maisema ja yhdistää se nykyajan vesiensuojelun vaatimuksiin. Viranomaisten taholta tullut tuki ja kannustus ovat mahdollistaneet haaveen toteutumisen. Hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa on tehty laajaa yhteistyötä hyvässä hengessä. Kaikilla osallistuneilla on ollut halu päästä samaan tulokseen kuin isännällä: nähdä karja laiduntamassa jälleen tällä kauniilla maisema-alueella, jossa ihmiset ovat viihtyneet jo rautakaudelta lähtien. Eri osapuolilla on ollut hieman eri syitä tavoitteeseen, mutta se vain lisää tämän ”poikkiteellisen” tapauksen arvokkuutta.

Hankkeen suunnitteluun osallistuneet henkilöt ovat aktiivisesti jakaneet tietoa Puotilan kokemuksista omilla tahoillaan. Suuren motivaation on tämän kokonaisuuden kehittämiseen tuonut kaikille virkamiehille ja asiantuntijoille isännän aurinkoinen olemus ja iloinen elämän asenne. Ja se sopii mukaan vallan mainiosti tähän pakettiin. Kaikkea ei ole vielä tehty, työ jatkuu. Uutena hankkeena isännällä on tammen ja muiden suomalaisten jalopuiden taimien istuttaminen tilan maille. Kokonaisuus muodostuu osista. Isännän sanoin voidaan tähän loppuun todeta, että edelleenkin ”kehitys kehittyy”!

Läheisen päiväkodin lapset nauttivat tutustumiskäynnillä laitumella elokuussa 2008. Ollin Gatorilla oli tosi hauskaa matkustaa, ja lehmät, vasikat sekä Valtteri-sonni tekivät lapsiin suuren vaikutuksen!

LÄHTEET

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö 1992.

Ikonen, Iiro, Hagelberg, Eija, Lammi, Antti, Lundström, Eriika, Seppälä, Outi ja Särnäntö, Päivi, 2006. Halikonjoen luonnonhoidon yleissuunnitelma. Lounais-Suomen ympäristökeskus. Suomen ympäristö 36/2006.

Kempainen, Ritva 2003. Puotilan tilan ja Halikonjokivarren perinnemaisemien hoitosuunnitelma. Lounais-Suomen ympäristökeskus.

Lehtomaa, Leena ja Karhunen, Anni, 2002. Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma – Halikonjokilaakso. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 7/2002.

Niittylihasta ja perinnemaisemista löytyy lisätietoja Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistyksen nettisivuilta www.vsperinnemaisemat.net

Inkereen kartanon nettisivut (valmisteilla): www.inkere.fi

Puotilan maisemat on ikuistettu myös kirjoihin aina kansia myöten.